

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**Qo‘lyozma huquqida
UDK: 338.488.2:640.41:001.85(575.1)**

PO‘LATOV MA’MURJON MURODJON O‘G‘LI

**TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA
INNOVATSIYALARNI QO‘LLASH MEXANIZMLARINI
TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

**Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan**

D I S S E R T A S I Y A

**Ilmiy rahbar:
i.f.d. (DSc), professor A. N. Norchayev**

MUNDARIJA

KIRISH	3
I-BOB. TURIZM INFRATUZILMASI VA UNI TASHKIL QILUVCHI VOSITALARNING RIVOJLANISHIDA INNOVATSIYALARNING AHAMIYATI	13
1.1. Turizm infratuzilmasi va uning tarkibiy tuzilishi.....	13
1.2. Turizmda innovatsiyalarni qo‘llash jarayonlari va bosqichlari.....	27
1.3. Turizmda qo‘llanilayotgan innovatsiyalar va ularning turlari.....	38
Birinchi bob bo‘yicha xulosa.....	50
II-BOB. O‘ZBEKISTONDA TURIZM INFRATUZILMASINING RIVOJLANISHI HOLATI VA SHART-SHAROITLARI	53
2.1. Turizm infratuzilmasi rivojlanishi va unga ta‘sir etgan omillarning iqtisodiy tahlili.....	53
2.2. Turizm infratuzilmasi tarkibiy qismlari rivojlanishida innovatsiyalarning qo‘llanilishi holati.....	65
2.3. Mintaqalarda turizm infratuzilmasini rivojlantirish orqali mahalliy aholining daromadlarini oshirish.....	76
Ikkinchi bob bo‘yicha xulosa.....	89
III-BOB. TURIZMDA INNOVATSIYALARNI JORIY QILISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI	91
3.1. Turizmda innovatsion jarayonlarni integratsiyalash mexanizmlari.....	91
3.2. Turistik destinatsiyalar infratuzilmasini shakllantirish va rivojlantirish istiqbollari.....	102
3.3. Turizm infratuzilmasini rivojlantirishni ko‘p omilli ekonometrik modellash tirish asosida prognozlash.....	114
Uchinchi bob bo‘yicha xulosa.....	128
XULOSA VA TAKLIFLAR	131
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	133
ILOVALAR	145

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Dunyoda hozirgi tez o'zgarayotgan iqtisodiy sharoitda turizmning rivojlanishi ham murakkab sharoitlarda o'zining muammolarini yechimlarini topmoqda. Hozirgi kunda yuzaga kelgan ziddiyatli mintaqalardagi (Rossiya Federatsiyasi va Ukraina, Yaqin Sharq, Janubiy Amerika) qarama-qarshiliklarga qaramasdan turizm jadal rivojlanmoqda. Turizmning rivojlanish cho'qqisi 2019 yildagi holatiga chiqish uchun (COVID-19 pandemiyasi oqibatlarini bartaraf etilishi) bir qator ishlar amalga oshirildi. Buning natijasida Birlashgan Millatlar Tashkiloti Butunjahon Turizm Tashkiloti (BMTBTT) ma'lumotlariga ko'ra 2023 yilda turizm jahon yalpi ichki mahsulotining (YaIM) 10,4 %, har 1/10 ish o'rni, jahon eksportining 7 %, xizmatlar eksportining 30 % to'g'ri kelgan. Xalqaro turistik harakatlarda 2023 yilda 1,462 mln.dan ortiq sayohlar qatnashgan bo'lib, ularga ko'rsatilgan xizmatlardan 1,480 mlrd. AQSh dollari miqdorida daromad olingan.

Dunyodagi bir qator mintaqalardagi yuzaga kelgan ziddiyatlar va iqtisodiy inqirozlarni bartaraf etishda turizmning imkoniyatlaridan samarali foydalanish, uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, xizmatlar ko'rsatish sifatini yaxshilash, turmahsulotlarning raqobatbardoshligini ta'minlash, turistik destinatsiyalarning jozibadorligini oshirish, sohada innovatsion texnologiyalarning imkoniyatlaridan keng foydalanish, turistik resurslarni to'g'ri yo'naltirish orqali mahalliy aholining bandligini ta'minlash, mintaqalardagi turistik resurslarni ishga tushirish uchun investitsiyalarni jalb qilish, turizmni rivojlantirish orqali uning YaHM (Yalpi hududiy mahsulot) va YaIMdagi ulushini oshirish borasida bir qator tadqiqotlar olib borilmoqda.

O'zbekistonda ham oxirgi yillarda ichki va tashqi turizmni rivojlantirish borasida jahon turizimida ro'y berayotgan tez o'zgarishlarga moslashish maqsadida, ayniqsa, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish orqali turizm infratuzilmasini takomillashtirish, turmahsulotlarning raqobatbardoshligini ta'minlash, turistik destinatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borilmoqda. Turizm infratuzilmasining asosini tashkil qiladigan ekskursiya,

joylashtirish, ovqatlantirish transport tarmoqlarini rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish, respublikamizning turistik-rekreatsion resurslarga boy bo'lgan hududlarida turistik klasterlarni tashkil qilish borasidagi tadqiqotlarga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Shundan kelib chiqqan holda sohada yuzaga kelayotgan dolzarb masalalarni qisqa muddatlarda bartaraf qilish borasidagi chora-tadbirlar dasturlari ishlab chiqilayotgan bo'lib, ularning ijrosini ta'minlash bo'yicha sa'y-harakatlari tobora kuchaytirilmoqda.

Bu borada, Yangi O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'jallangan taraqqiyot strategiyasida ko'rsatib o'tilgan maqsadlarida biri "O'zbekiston bo'ylab sayohat qiling" dasturida mahalliy sayyohlar sonini qisqa mudatlarda 12 million nafarga yetkazish hamda respublikamizga tashrif buyurayotgan xorijlik sayyohlar sonini 9 million nafarga oshirish¹ uchun infratuzilmani takomillashtirish muhim yo'nalishlardan biri sifatida belgilab berildi. Belgilab berilgan vazifalardan kelib chiqqan holda, mamlakatimiz turizm infratuzilmasini takomillashtirishda innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash orqali ichki turizmga mahalliy aholini jalb qilish, xorijlik turistlar oqimini keskin ko'paytirish orqali turistik xizmatlar eksportini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish orqali mahalliy aholining bandligini ta'minlash va ko'rsatilayotgan xizmatlar samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy asoslarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son, 2021 yil 9 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6165-son farmonlari, 2023 yil 27 iyuldagi "Turizm yo'nalishidagi islohotlarni yanada jadallashtirish va sohada davlat boshqaruvi tizimini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-238-son, 2023 yil 26 apreldagi "Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-135-son,

¹<https://lex.uz/>. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон фармони. (Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 29.01.2022 й., 06/22/60/0082-сон; 18.03.2022 й., 06/22/89/0227-сон; 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон; 10.02.2023 й., 06/23/21/0085-сон; 03.01.2024 й., 06/24/221/0003-сон)